

БАН БАТІЛ

Боян Болгар

БЪЛГАРСКА **ИСТОРИЯ**

© Боян Болгар, *автор*

© Русанка Одринска, *коректор*

© Николема Карайончева, *художник на корица*

© Александра Младенова, *графично оформление*

„БИ 93“ ООД
София, 2019 г.

ISBN: 978-619-7496-26-0

БАН
БАТІЛ

The logo consists of the word 'БАН' on the top line and 'БАТІЛ' on the bottom line. The letter 'І' in 'БАТІЛ' is replaced by a vertical sword with a cross-guard and a pommel. To the right of the sword, the word 'Боян Болгар' is written in a smaller font.

Боян Болгар

София
2019

СЪДЪРЖАНИЕ

НЕЩО ЗА ЕПОХАТА	11
-----------------------	----

СИНЕОКИЯТ С КЪСИЯ МЕЧ

НЕЩО ЗА ГЕРОЯ	19
ОТНОВО ПОВЕРИТЕЛНА ЗАДАЧА	22
ПРАТЕНИКЪТ ОТ ХАЛКИДИКА	25
КЛОПКА В ПАРОРСКАТА ОБИТЕЛ	30
ВИСОКИ ГОСТИ	40
СКОК В ДУНАВ	44
ДВУБОЙ СЛЕД ГОЩАВКА	50
ДВАМАТА ПОБРАТИМИ СЕ СРЕЩНАХА В ДВОРЕЦА	54
ТАКА НЕСЕБЪР СЕ ПРЕДАДЕ	58
ЧЕТИРИ ЧЕБЪРА ГРОЗДЕ	63
ПЪПЕШЪТ	70
ВСИЧКИ ЧАКАХА ДА ПРОПЕЯТ ПЪРВИ ПЕТЛИ	73

КАК БАТИЛ ОСЪЩЕСТВИ БЯГСТВОТО НА НЕСЕБЪРСКИЯ ВЕЛМОЖА	75
ДВЕ ГРЕБЛА СРЕЩУ ОСЕМ	80
СТАН СРЕД УСОЯ	84
КОЗЕЛ, ВЪЛК И ЛОВЕЦ	87
НАДСТРЕЛВАНЕ	90
КОНЕ ЗА БЕГЪЛЦИТЕ	94
ГОРКОТО СЕЛО ГЛОГИНА	96
САМА ЕЗДАЧКА ПРЕЗ ГОРСКАТА ПЪТЕКА	99
РАЗБУЛЕНА Е КОВАРНАТА ТАЙНА НА НАШЕСТВЕНИЦИТЕ	105
КАК БЕШЕ ПОВАЛЕНА ГОЛЯМАТА СИВА МЕЧКА	109
НЕ МОЖАХА ДА ВКУСЯТ ОТ МЕЧОТО МЕСО	115
АКО НЕ БЕШЕ ЗОВЪТ НА РОГА	120
КЛЕТВАТА	127

ПОБЕДИТЕ НА СИНЕОКИЯ

РАЗДЯЛА ПОД ВЕДРЕНИК	131
ВЕЧЕРЯ ПРИ ОВЧАРИТЕ	136
НАНИЗ САФРИД ЗА ВОЙВОДАТА	139

ЗАМИСЪЛЪТ ЗА ПОДВОДНО НАПАДЕНИЕ ПРИНАДЛЕЖИ НА РАДУША	142
КАК БЯХА ИЗОБРЕТЕНИ ДИШАЛКИТЕ	146
САЕТЪТ ИЗДАВА ТАЙНАТА СИ	149
НЕОЧАКВАНА ВЕСТ	154
СЪЛЪСЪК НА КОРОНОВАНИ	157
БАН БАТИЛ СПАСЯВА ЦАРЯ	163
СВАЛЕН ОТ ВЪЖЕТО	170
ВЕСТТА, ДОНЕСЕНА ОТ БЕЛИЯ ГЪЛЪБ	177
КАК БЯХА ОТНЕСЕНИ ЧЕТИРИ ЧУВАЛА С РЪЖ НА ВЕДРЕНСКАТА ЧУКА	180
КАТЕРАЧИ В ПРОПАСТТА	184
РАДУША Е ПЛЕНЕНА	190
БЕЗУМЕН КРОЕЖ	194
ДВАМА СРЕЩУ ДВЕСТА	198
БАТИЛ ДАВА КОШУЛЯТА СИ НА РАДУША	203
ПОВТОРНО СПУСКАНЕ В ПРОПАСТТА	206
ВЕДРЕНЦИ НАПАДАТ САВОЙСКИЯ СТАН	210
КАКВА Е ТАЯ ЧАРОДЕЙКА	218
ЗАМИСЪЛЪТ ЗА ВТОРИЯ ПРИСТЪП КЪМ САЕТА	225

ДВЕ БУРЕТА С ИЗБУХЛИВ ПЯСЪК СА ОТМЪКНАТИ	229
НОЩ И ДЕН В ОТКРИТО МОРЕ	237
ПОХОД КЪМ МОРСКОТО ДЪНО	240
ЗАЩО СТАНАХА НУЖНИ СВРЕДЕЛИ	246
КЪРВАВА РАЗПРАВА В МОРЕТО	250
КАКВО ХУБАВО УТРО	254

ЗВЕЗДАТА НА БАН БАТИЛ

НОВАТА ЦАРСКА ПОВЕЛЯ	259
СБОГУВАНЕ В ТРАПЕЗИЦА	266
ЕДНА ЖЕНА Е ПОДГОНЕНА ОТ СТАДО ДИВИ СВИНИ	270
НЕ Е ЛЕСЕН ЛОВЪТ НА ГЛИГАНИ	274
КЪСИЯТ МЕЧ НА ВОЙВОДАТА СРЕЩУ РАПИРАТА НА МАРКИЗА	282
ПОД ЕДИН ПОКРИВ С ВРАГОВЕТЕ	287
ПОНЯКОГА ОБСТОЯТЕЛСТВАТА СЕ ПРЕПРЕЧВАТ НЕПОПРАВИМО	290
СГРОМОЛЯСВАНЕ В КАМЕНИСТИЯ ЯР	293
ВЕРНИЯТ АЛЧО СПАСЯВА ГОСПОДАРЯ СИ	296

КАКВО ВИДЯ ПОСЛУШНИЦА ПАРАСКЕВА ОТ МАНАСТИРСКИЯ ПРОЗОРЕЦ	299
ЛЕЧЕНИЕ С КРОМИД, СОЛ, ТЛЪЧНИК И НЕЩАВЕНИ ЯРЕШКИ КОЖИ	302
САВОЙЦИ ЧУКАТ НА МАНАСТИРСКАТА ПОРТА	306
ВОЙВОДАТА И ИГУМЕНКАТА ИМАТ СЪЩИТЕ ОПАСЕНИЯ	308
СЪЛЗИТЕ ГОВОРЯТ ПОВЕЧЕ ОТ ДУМИТЕ	312
ГЛАВНАТА КРЕПОСТ НА ДОБРОТИЦА	314
БЕЗУСПЕШНО КАТЕРЕНЕ ПО СЕВЕРНИЯ СКАТ НА КАЛАЦЕРКА	317
ДАЛИ ЗОГРАФ БОЖИН НЕ СЕ Е ПОГЪРЧИЛ	321
ЗАВИНАГИ ЛИ ЩЕ СЕ РАЗДЕЛЯТ НЯКОГАШНИТЕ ПРИЯТЕЛИ	325
КЛЕТКАТА, ИЗДЪЛБАНА В СКАЛАТА	330
НАЧАЛНИКЪТ НА СТРАЖАТА ОПРАВДАВА СВОЕВОЛИЕТО СИ ПРЕД ГРАФА	332
БЯГАЙ, СПАСИТЕЛЮ МОЙ	334
СМЪРТ ИЛИ ЖИВОТ	338
ЛОЛИТА ЗНАЕШЕ, ЧЕ Е ПОБЕДИЛА	340
ИНОКЕНТИЙ НЕ БЕШЕ ХВАНАЛ ПЪТЯ ТОКУ-ТАКА	342
РАДУША Е ПЛЕННИЦА В КАРВУНА	345

СРЕЩА С ГЛУМЦИ КАТУНАРИ	349
НАДБОРВАНЕ СЪС СОПИ	351
КАК БЕШЕ ОТВЛЕЧЕНА МНИМАТА ГОДЕНИЦА	357
ПО СЛЕДАТА НА БЕГЪЛЦИТЕ	359
ГРАФ АМАДЕЙ ИМА КОВАРЕН ЗАМИСЪЛ	361
ЗОГРАФ БОЖИН СТРАДА ОТ ЛУДИ МЕЧТИ	365
СТАКАНЪТ С НАПИТКАТА, КОЯТО СЪЗДАВА ПРИЯТЕЛСТВО	367
ТРЕВОГИ ЗА БЪДЕЩЕТО В ЦАРЕВЕЦ	369
ИВАН АЛЕКСАНДЪР ЩЕ БЪДЕ РИСУВАН ОТ МАЙСТОР БОЖИН	371
БАТИЛ ОТНОВО СПАСЯВА ЦАРЯ	373
ИСТОРИЧЕСКИ СПРАВКИ	378

НЕЩО ЗА ЕПОХАТА

Всички легенди, които дедите са ни предали, са потегляли от някоя покъртителна участ, от бедствие, сполетяло народа, от подвиг, който е избавил тоя народ. И понеже бедствието поражда подвига, най-често преданията сплитат злочестина и избавление. Легенди и история вървят ръка в ръка. Къде свършва истинското, къде почва въобразеното? Завинаги са смесени история и измислица, защото каквото и да описваме, влагаме в описанието собствената си мяра.

Така, неотлъчно от историята, се заражда легендата. И повестта за премеждията на болярина Батил, драги млади читатели, се е зародила покрай големи събития, дошли да променят участта на нашия народ към средата на четиринаisetия век. Да приемем, че авторът се е поровил из случките от онова време, намерил е в тях залежите на своя разказ. Или да допуснем, че е открил в някой манастир – а из нашите манастири се таят госта много приписки към обредни книги – следа от подвизите на смелия войвода.

Нека отсега ви кажа, че юнакът носи името на средновековната крепост Батил, която се е извисявала в скалите над софийското село Бояна и е охранявала не само тогавашния град Средец, но е била пазителка и на прохода покрай Владайската река Луда Елешница, както крепостта Урвич е охранявала града откъм пролома на река Искър. А цялата тази подпланинска област между двете крепости и отвъд тях е била наричана „Мала Света гора“, защото е била осеяна с църкви, монашески обители, просветителски сrediща.

Писателят навярно е надникнал в съкровищницата на някой от тези манастири, попаднал е на дуря, записана някога и скрита под кожената подвързия на стар псалтир. Защо не? И защо това да не е станало, да речем, в манастира над село Драгалевци, който пази и до днес една дарителна грамота на последния български владетел Иван Шишман?

Нека, преди да тръгнем по следите на Батил войвода, поогледаме тая вълнуваща и сложна епоха. Балканският полуостров тогава е средище на борби за власт, военни набези, нашествия. След смъртта на цариградския император Андроник Трети придворният Йоан Кантакузин е станал настойник на малолетния престолонаследник Йоан Палеолог, но скоро сам е поел императорския скиптер с подкрепата на българи и сърби. Византия е отслабена вътрешно от несъгласия между императрицата майка, Ана Савойска, защитница на своя син Йоан Палеолог, и опекуна Йоан Кантакузин.

Всяка от страните имала, разбира се, привърженици. Те се дебнели, злепоставяли, измествали, унищожавали взаимно, а османският завоевател Мурад се бил вече настанил на юг от Дарданелите и избрал Брусa за своя столица, някогашния Пруза, главен град на дребната Битиния, отстоящ само на ден път с кон от Константинопол.

Съзрял опасността, Кантакузин уговорил с нашия цар Иван Александър да получава от него годишна парична вноска, за да се построи с общи усилия значителна флота, която да спре османците при Протоците.

Но чумна епидемия се разразила, а привържениците на Йоан Палеолог твърдели, че е божие наказание, защото Византия търпи властта на един узурпатор. Това позволило на младия Палеолог да вдигне народа срещу Кантакузин, който, за да задържи престола, поускал

помощта на самия Мурад и за услугата му отстъпил крепостта Цимпе на Галиполския полуостров. Този погрешен ход не спасил Кантакузин, напротив, погубил го. Мурад, естествено, се възползвал от предимството към европейския материк, лесно преодолял осемдесеткилометровия провлак, завзел Адрианопол, застрашил Византия и откъм тила и дори преместил своята столица в тоя град – ключ към вътрешността на Балканския полуостров.

А преди това и силният сръбски крал Стефан Душан, женен за Елена, сестрата на Иван Александър, се готвил да нападне Цариград, да сложи край на междуособиците, които въвличали там помагачите османци. Смъртта попречила на неговите замисли.

Съперничеството между Генуа и Венеция за пазарите на Балканите се изострило и българският цар сметнал за изгодно да даде големи пълномощия на венецианските представители. Но враждебността на генуезците станала причина да бъдат загубени цъфтящи български пристанища по Черноморието. Генуезците, водени от своя дож, корсаря Симоне Боканегра, обсебили и някои ценни византийски острови като Хиос и при безсилието на Константинопол почнали да се разпореждат из Егея. Няколко години по-късно и добруджанският владетел Иванко (чийто баща Добротица и вуйчо Балик преди две десетилетия се били отцепили от средищната власт на Иван Александър) преустановил враждебните действия срещу генуезците и сключил с тях търговски договор.

В такава нездрава обстановка Йоан Палеолог отишъл при маджарския крал Людовик Анжуйски да иска подкрепа. Наистина този владетел от френско потекло (от каквото бил сам Йоан Палеолог по майка) предприел поход против Видинската област, завзел я и

я превърнал за кратко време в унгарски банат. Нетрайно завоевание. Българите си възвърнали своя Видин. А Йоан Палеолог се озовал за помощ при папа Урбан Пети, като обещава уния между Източната и Западната църква. Папата му предоставил само няколкостотин войници. И папското положение било несигурно. Тогавашното папско седище било в Авиньон и съществували постоянни разногласия между него и Ватикана. От своя страна Йоан Палеолог, потънал в дългове, нямал средства да заплати една наемна войска.

На връщане от неуспялото си пътуване, като е очаквал вероятно, че ще бъде посрещнат от пълномощниците на Людовик Анжуйски, Йоан Палеолог се отправил към Видин, но там българите го задържали пленник.

Тогава единствен му се притекъл неговият пръв братовчед Амагей Савойски, който с двайсет галери и с наемни рицари – французи, англичани, немци, италианци – минал през Проливите, насилл нашето крайбрежие и Созопол, Месемврия, Анхиало паднали един след друг. Две години преди това Иван Александър бил изгонил из тия места Йоан Палеолог.

Взел хиляди златни перпери откуп, за да не разруши завладените градове, Амагей избрал за свое седище Несебър и почнал да прави набези във вътрешността. Завоевателите савойци грабели, палели, безчинствали.

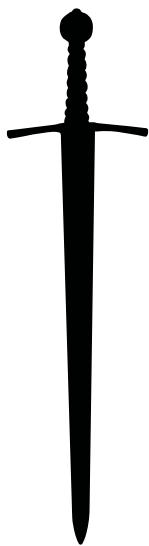
Тогава именно, драги млади читатели, се появила юначната осанка на Батил. С неколцина свои сподвижници – йеромонаха Инокентий, селянина Делян, рибаря Йово, покалугерения сворянин Ангеларий и любимата си Радуша, – надарен с решителност, съобразителност, неотстъпност, той успял не само да пресече натрапническите намерения на Амагей, но и да го прогони.

Две десетилетия преди това за първи път в живота на човечеството англичаните употребили огнестрел-

ното оръжие в битката срещу французите при Креси. Барутът бил открит в края на предишния век от английския алхимик и монах Роджър Бейкън, наричан „възхитителният доктор“.

Писателят не е намерил данни, че савойците са дошли у нас с „бомбарди“, както се наричали първите пушкала; но обстоятелството, че завоевателите наемници са били набрани из тия именно страни, които вече познавали барута, и обстоятелството, че макар малобройни, нашествениците са успели да се задържат доста време в крайморските ни места, направи допустимо предположението, че са разполагали с новото, още неусъвършенствано, но всяващо ужас убийствено средство. Това накара автора да натовари своя герой с твърде опасната задача да открие и овладее, воден от обич към род и родина, „пъкленото оръжие“ на неприятеля.

СИНЕОКИЯТ
С КЪСИЯ
МЕЧ

НЕЩО ЗА ГЕРОЯ

Батил се беше завърнал от вълча хайка. Навъдрили се бяха вълци през зимата, когато големият сняг покриваше всичко. Останали без стръв, угеха откъм Рила, през Верила и Плана, а често и откъм Конявската планина през Люлин. Застояваха се на Витоша, нейните дебри ги закриляха, а в подножието имаше много кошари. Селяните от този край, шопите, са били винаги добри овчари, самото очертание на тяхната земя – насечена, стръмна – ги е карало да се занимават с овчарство. Овците им бяха едни бели, едри, с добре опрано руно, защото ги къпеха във вировете на потоците – Владайския, Перловския, Бистришкия, – които се спускат стремително от планината и изписват сини оченца върху каменната плащеница на склоновете. И дрехите на шопите, които жените тъчаха от бялата овча вълна, бяха чисто бели, тепани в бързеите на витошките потоци. Поради това открай време шопите са били наричани белодрешковци.

Много вълци бяха повалени при тая хайка – сам Батил беше пронизал десетина със стрелите си. Селяните му бяха преблагодарни. Едно, че при нужда им се притичваше, не жалеше сили, и, второ, че беше смел – ръката му не трепваше. Колкото и звярът яростно да е налитал, дрянвата стрела на Батил не е изхвърчала нахалост. Освен това боляринът не странеше и от селските веселби. Когато задумкваша тъпаните от опъната овнешка кожа, запищяваха гайдите и запригласяха гъдулките, Батил беше почти винаги между момци и момичета,

ситнеше наравно с всички при правото хоро, кипреше се при копаницата, скачаше при тарамберата.

Обичаха си го неговите съселяни; младите, връстниците му, както и по-старите, от хората на баща му Страшимир войвода, вечна му памет.

Младият болярин се беше отпуснал върху мечата кожа в трема, почиваше си след тоя напрегнат ден, при който десетки пъти пред него беше изскачала разярена озъбена вълча паст. Витошките шопи имаха един начин, усвоен още от деди, да гонят вълците. Обхождаха голяма горска местност и с тъпани, пищялки, кречеталки тръгваха от вси страни към една поляна в леса, където бяха събрани най-добрите стрелци и най-сръчните брадвари. Дивечът, подплашен от гумкане, викове, писък, трясък, неизбежно бягаше към заваргената поляна. И там начеваше разправа, при която лягаха понякога до петдесетина вълка и лисици, от чиито оцавени кожи после народът си правеше кожуси, джубета, долактанки.

Десет вълка беше повалил днес Батил и беше подарил оградите им кожи на селяните. А сега му беше приятно да рее уморен поглед надолу към полето, където се извишаваха стените на неговия Средец. Слънцето залязваше там над Люлин и макар далечината да потъваше в мъглицата на дневните изпарения, личаха средечките тухлени зидове и зъберите, които ги увенчаваха. Виждаха се и кръглите вратни кули, както и ъгловите бойници, издадени навън. Батил гледаше с доверие своя граг през зеленината на житното поле и на дъбовите гори, които го окръжаваха. А там далеч тъмнееше венечът на Стара планина, прикътала Средечката равнина като голямо гнездо.

Изведнъж из облака на леса изплава конник, който летеше към Витоша. Трудно беше на коня да препуска нагоре по склона, но ездачът, видимо нетърпелив, го

пришпорваше и очертанятията му бързо растяха, приближавайки се към селото, над което върху отвесите на Момина скала беше замъкът.

Когато конникът се поприблжи, Батил можа да разпознае върху грехата му знака на царското пазителство. И скочи.

– Пуснете веднага при мене пратеника! – заповяда на стражника и сам се затече наголу по каменните стълби, издялани от витошки гранит, като вземаше стъпалата по две, по три.

Срещнаха се в двора на малката крепост. Копитата на коня, който пратеникът гържеше за повода, чаткаха по едрия плочник. Около наустника на добичето се беше застояла пяна. Пратеникът се поклони на велможата.

– Кажу, приятелю – сложи гружелюбно ръката си върху рамото му Батил, – идеш отдалеч, виждам. Какво иска царят от мене?

– Да тръгнеш незабавно за Търновград, войводо.

– Нахранете човека! – извика Батил на прислужниците, които гледаха любопитно иззад дворните прозорци. – Сменете коня му! Оседлайте моя Алчо! Хапни си добре и си почини, докато се приготвя, друже. Тръгваме заедно.

Тупна пратеника по гърба и се забърза към покоите да даде някои нареждания на ковчезника си: допускате, че ще отсъства по-дълго. Крачките му бяха широки, защото и той, като повечето шопи, беше едър на ръст и дълголик, със сини очи. Обикновено образът му говореше за благост, която се подчертаваше от високите вежди, не много рунтавите мустаци и русата малка брада. Но сега между веждите се беше издълбала бразда, която се появяваше винаги, когато го налегнеше грижа, и тази бразда даваше строгост на израза му.

ОТНОВО ПОВЕРИТЕЛНА ЗАДАЧА

Когато цял в пот и прах, твърде много брагясал, Батил пристъпи към царя и коленичи, Иван Александър седеше замислен в трема на двора в Царевец, откъдето се виждаше целият град. След малко щеше да се свечери, но последните слънчеви лъчи се пробираха през хълмовете и позлатяваха водите на Янтра, които бавно, сякаш тържествено, обикаляха хълмовете.

Градът израстваше от поселището, наречено Асеново, и цъфваше като огромна китка по Царевец, Трапезица и Момина крепост. Или пък, обратно, можеше да се каже, че се е изсипал като из широка фуния от царствените хълмове към Асеновото поселище, чиито къщи и църкви блестяха в червено, синьо, златисто с многоцветието на своите чардаци, куполи, камбанарии и с боядисаните в разни багри прозорци и дълбови подпори.

Личаха там долу звънарните на църквите „Свети Спас“, „Свети Четиресет мъченици“, „Свети Димитър Солунски“ и на много още светилища, които очите на Батил набързо обиколиха. Гледката му беше добре позната от чести посещения. И все пак му беше приятно да потопи поглед в очертанията на този необикновен град. По Трапезица се надпреварваха в стройност домовете на болярите с черквите край тях, защото всеки по-голям род държеше да е построил черква за своя чест и знатност. А Царевец беше увенчан с венца на крепостната си стена, чиито зъбери и кули,

огрени от залеза, я правеха да прилича на корона с тая
квадема на връх хълма, каквато беше Патриаршията.

– Викал си ме, царю мой.

Иван Александър се обърна, изправи се. Багреницата
му от тъмночервено сукно с жълта везба го правеше да
изглежда по-висок, а прошарената, не гъста брада при-
даваше нещо монашеско на образа му.

– Застани до мен, моето момче!

Батил се изправи, приближи се.

– Виждаш ли тоя наш хубав град Търнов? Тревожни
облаци минават по небосвода му. Трябва да заминеш час
по-скоро за манастира „Света Троица“ в Парория. Позна-
ваш пътя, товарил съм те неведнъж с тежки послания.

– За да предам и получа вест, както е ставало и
друг път?

– Да.

Царят се позамисли, преди да продължи.

– Не ми е приятно, че Кантакузин се отдалечи от
борбата, за да се отдаде на своите писания върху ису-
хазма. Това духовно учение може да е най-благородно и
вярвам, че е, щом като и нашият пръв старец, патри-
арх Евтимий, го защитава. Но Кантакузин има и други
задачи, не по-малко благородни, само че по-спешни. Той
сгреши, че остави властта в ръцете на Йоан Палеолог.

– Най-голямата му грешка е, мисля, царю мой, че по-
иска помощта на Мурад, за да отстрани Палеолог. Му-
рад е лукав и упорит, той никога няма да се задоволи
с Галиполи, след като веднъж кракът му е стъпил на
европейския материк.

– Ти, моето момче, не знаеш какво нещо е заразата на
престола. Заради тази зараза стават братоубийства,
отцеубийства, кланета, размирици, войни. Палеолог
се добра до престола, но разхлаби гържавата си и очи-
те му напразно са обърнати за спасение към неговите

французи. Кантакузин ми трябва на мене, да браним заедно нашите балкански земи.

– Ще отнеса, царю мой, каквато вест ми повериш.

– Взemi неколцина от моите смелчаци.

– Предпочитам сам. По-малко подозрение буди самецът. Мечовете привличат мечове.

– Там ще срещнеш пратеник от Халкидика.

– Кой е, какъв е?

– Тоя път не знам. Подозрителността около Кантакузин го кара да сменя хората.

– Добре. Щом като ще е дошъл от Халкидика, където се е уединил Кантакузин, това ми е достатъчно.

– Два дена път до Парория, ден престои, два дена връщане, ако всичко мине добре.

– Ще гледам да се върна и по-скоро, мой господарю,

– Пази се, моето момче. Смел си, затова те и пращам, но не се вдавай в излишна смелост. Такива като тебе са ми кръвно необходими. А Парория е противоречива планина, гранична.

ПРАТЕНИКЪТ ОТ ХАЛКИДИКА

Иоан Кантакузин загуби двубоя за цариградския престол при съперничеството с Йоан Палеолог. И за да не загуби и живота, се оттегли в „Светата Лавра“ – най-стария и най-значителен манастир в Халкидическия полуостров. Още повече че Солун беше наблизо и му даваше сигурност, защото в тая именно крепост Кантакузин имаше най-верни привърженици.

А може би доскорошният византийски император винаги е бил раздвоен между политиката и философията. У него са съжителствали еднакво държавникът и мислителят. Ту единият, ту другият е вземал превес, но когато държавникът е действал, мислителят е копнеел за изява. А сега, когато мислителят можеше да си даде свобода в манастирската тишина, държавникът страдеше от бездействие и незадоволено властолюбие.

Покоите на Кантакузин имаха прелестна гледка. Увиснали с целия манастирски кораб на сто и двайсет стъпки над морето, пред тях блестеше Егея. При ясно време в далечината се мяркаха островите Тасос, Самотраки, Имврос, Лемнос, като гърбове на допотопни чудовища. А зад тях невидим се намиреше Цариград – копнежът, угризението, непримиримостта, славата, могъществото. По-наблизо беше широкото устие на река Струма, която хвърляше в морето своите наноси. Още по-наблизо над манастира се издигаше куполът на Атонската планина, увенчана с параклиса на „Светото преображение“.

Кантакузин би могъл да прекарва тук тихи дни, отгадени на размисъл върху усихазма, за който той пи-

шеше усърдно и влюбено, но неговите привърженици постоянно му пращаха вести за положението в империята, за придворните прения, за слабостите в управлението на Палеолог. И така от гържавническа загриженост или лична алчност тези хора наливаха масло в неугасналия огън на Кантакузиновото честолюбие, понеже знаеха, че повторно би ударил техният час, ако Кантакузин би се върнал в Цариград като господар.

Преди пладне пак беше дошла вест от Солун. А дойде ли вест от там или от Цариград, целият манастир зашумяваше в трепетно очакване. Какво се крои, какво предстои? Защото и божите раби, каквито бяха монасите, очакваха различни земни облаги, застанели техният преименит гост отново на престола. И сега, малко преди да прокълти за вечерна молитва сумандърът – така тук наричаха гвукрилното клепало, което биеше по пет пъти в генонощието, – игуменът бързаше през доксата към царското крило. Пешовете на расото му се мятаха при неспокойния вървеж. Все пак, когато стигна до сводестата врата от пърнарово гърво, украсена с резба, той се спря да си поеме дъх, да провери дали всичко по него е в ред. И чак тогава почукна три пъти с вратното чукче, изваяно от мед във виг на лъвска глава. Три пъти – такъв беше знакът, с който игуменът имаше гостъп до императора.

Почака малко, влезе и застана чинно до вратата.

– Викали сте ме, Ваше Величество.

Йоан Кантакузин беше прав и явно чакаше посещението. Синият му кафтан се чернееше в полутъмната. Лицето му беше замислено, почти строго, с остър нос, тъмни очи и чаталеста къса брада, която придаваше нещо сякаш лукаво на строгостта му. Възбудата, в която се намираше, беше отнела старческия отпечатък от израза му.

– Отче изумене, приближил е часът, когато император Йоан Кантакузин, който смирено стои пред тебе, ще трябва отново да стъпи на арената.

Монахът се прекръсти, направи дълбок поклон, сложи ръце на гърди с израз „дано по-скоро настъпи моя свещен час!“.

Кантакузин почукна с пръсти по свитъка, който беше в ръката му.

– Сведенията, които получих, са твърде ценни. Палеолог изпада в безсилие. Тръгнал е сега сам лично да търси помощ при своите роднини там някъде си в Савоя, защото е скован в дългове, а съюзът му с Мурад ще е съюз на мишка с котка.

– Оставил Цариград без властелин? Цариград, на който му трябва само искра, за да пламне? – гледаше изумено монахът.

– Тъкмо тая искра сме ние, отче изумене. Но не знам каква игра може да начене Мурад. Нужен ми е незабавно верен човек, когото да пратя с послание до българския цар Иван Александър. Предишният ми довереник загуби при засада и ме остави, кажи-речи, с вързани ръце. Кой от твоите монаси, отче изумене, би свършил тая трудна работа?

Изуменият не очакваше такъв въпрос и почна да прехвърля в мисълта си качества на хората, които се намираха в обителта. „Монасите са боязливи същества, затова са и подирили закрилата на манастира“ – идеше му да каже, когато изведнъж се досети за едного, приближи се до вътрешния прозорец, подкани и Кантакузин да надникне през него.

Там долу в двора волска кола пренасяше дебели пънове. Неколцина монаси ги разтоварваха. Един от тях, навил ръкавите на расото, сам дигаше и прехвърляше тежки трупи, докато другите монаси ги дигаха двама по двама. Изуменият посочи на императора здравеняка.

– Йеромонах Инокентий. От български произход е. Пътувал е из тамошните планини да събира помощи за църквата. Е, има си някои слабости като всеки смъртен, но е безкористен, а му се е случвало да се бори и с мечка из усойте.

– Българин тук?

Манастирът си е бил изцяло византийски още от преди триста години, когато са го въздигнали, и учудването на императора беше съвсем естествено.

– Бил е послушник в Хилендарския манастир, строен някога от сръбския княз Стефан Неман. Направил момчешка глупост, вкарал в обителта преоблечена мома, а това, нали знаете, е първата забрана в светия полуостров. Изгонили го. Нашите го прибрали, главно защото бил здравеняк, можел да върши тежка работа. Минали са много години оттогава.

– Да имаш свой нрав, това при някои случаи, когато се иска решителност, находчивост, е добре. А особено пък за Парория, където привържениците на моя най-върл враг, сегашния разпоредител на Византия, стават все повече. – Императорът кимна. – А че е българин, и това в случая е добре. Прати ми го, отче игумене.

Игуменът се поклони и бързо излезе, но когато мина през голямата порта, за да влезе в двора, се спря, дори облегна ръка на един от щитовете от кована мед, погарени някога на обителта от император Никифор Фока. „Наустина – рече си, – може би ще е дошъл златен час за мене, стига старикът да се добере отново до престола. Ще поискам митрополитски сан.“

И се забърза към навеса, където монасите прехвърляха труните. В този миг българинът му се представяше като единствен проводник към така желания прелом.

– Отче Инокентий, веднага при Негово Величество!

Инокентий беше започнал да цепи пън. Замахна още веднъж, заби брагвата в пъна, изправи се, смъкна ръка-

вите на расото, поотри длани една в друга и направи няколко крачки с недоумяващ поглед, възрян в изумена.

– Аз, отче изумене?

– Да, бързо!

И докато двамата прекосяваха големия двор, изуменият набързо обясни на йеромонаха за каква отговорна задача е извикан и че се касае за доброто не само на Византия, но и на България, защото един съюз между Кантакузин и Иван Александър може да пресече набезите и на османци, и на генуезци и да ги върне там, откъдето са дошли.

В манастирското пространство се намираше и черкваницата „Кукузелица“. Тя беше посветена на Йоан Кукузел, чиято памет се празнуваше на седмия ден от есента. Инокентий си беше създал привычката да се отбие в тая черкваница и да се поспре пред иконата на Йоан Кукузел винаги, когато му предстоеше нещо необичайно значително. Не защото вярваше, че иконата ще му помогне. „Кукузел е бил монах като мене тук в същия манастир, но е имал красив глас, сам си е съчинявал песните и те са ни останали дар от него, това е всичко.“ Инокентий се отбиваше при Кукузел като при свой земляк. И двамата бяха дошли от Дебърския край, единият столетие преди другия. И тая черкваница „Кукузелица“ беше в мисълта на Инокентий нещо като бащин дом.

Йеромонахът постоя миг в полутъмната пред изображението на Кукузел, каза му наум: „Братко, сега да видим дали ще можем да помогнем някак на татковината“, и се забърза нагоре към покоите на бившия император.

След минутка пред Кантакузин стоеше едър мъж с рядка брада, широко лице, месести устни, пооплешивяла глава и гледаше василевса някак отвисоко, защото доскорошният владетел на Византия беше по-гребен на ръст.

КЛОПКА В ПАРОРСКАТА ОБИТЕЛ

Батил смени три пъти коня си, за да стигне по-бързо до манастира „Света Троица“. Алчо беше оставен още при първата смяна, на връщане щеше да си го вземе. Но и третото добиче нямаше вече сили и когато кон и ездач излязоха из гъбовия лес, изпъстрен с моравите пламъци на цъфналата зеленика, и поеха нагоре към възвишението, където между гърветата се прозираше обителта, Батил отпусна поводите, остави животното да клима глава по каменната пътека.

Високата като крепост манастирска стена скоро се изпречи пред пътника, но той не се загледа в нея, нито в килийните прозорци, които я гупчеха на четиресет стъпки от земята. Познаваше всичко – идвал беше неведнъж за връзка с Византия, докато Кантакузин заемаше престола. Сега щеше да влезе в обителта при съвсем променена гържавна обстановка. Сигурно и тук има промени. Внимание!

Батил привърза поводите на коня за станокa пред портата, както винаги беше правил. Едното крило на гъбовата порта, обкована с дебели железни плочи, беше отворено – така е било и друг път. Пътникът мина през дългия сводест проход под сградата, за да се озове в манастирския двор.

Двортът беше празен. Само в стария бряст, който разстилаше клони над черквицата, врабци, скорци, гугутки се готвеха да нощуват и изпълваха манастирското пространство с писукане. Монасите бяха събрани на предвечерна молитва – личеше от осветените черковни прозорци.

